

RZECZNIK PRAW OBYWATELSKICH

Warszawa, 30-06-2020 r.

Adam Bodnar

II.513.17.2014.MM

**Pan Senator
Krzysztof Kwiatkowski
Przewodniczący
Komisji Ustawodawczej
Senatu Rzeczypospolitej Polskiej**

Wielce Szanowny Panie Przewodniczący

W moim zainteresowaniu pozostaje zakres podmiotowy ustawy z dnia 23 lutego 1991 r. o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego (tzw. „ustawa lutowa”).

W Senacie poprzedniej kadencji procedowany był senacki projekt ustawy o zmianie ustawy z dnia 23 lutego 1991 r. o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego (druk nr 665). Z uwagi jednak na zakończenie kadencji i dyskontynuację działań, prace w tym zakresie nie zostały ukończone. Niniejszym pragnę zwrócić się z uprzejmą prośbą o ponowne podjęcie działań mających na celu nowelizację ustawy lutowej.

Krytycznie należy bowiem ocenić zakres podmiotowy ustawy lutowej, a w szczególności przesłankę domicylu, o której mowa w jej art. 8 ust. 2a. Przesłanka domicylu, w odniesieniu do osób, które zmarły w wyniku represji, np. na skutek wykonania wyroku orzekającego karę śmierci lub zgonu w trakcie odbywania kary w radzieckim więzieniu po dniu 5 lutego 1946 r. (data wejścia w życie umowy regulującej polsko-radziecką granicę państwową), może być uznana za kryterium w nieuzasadniony sposób różnicujące sytuację prawną

podmiotów charakteryzujących się posiadaniem cechy relewantnej, tj. faktu represjonowania przez organy radzieckie w czasie i miejscu określonym w art. 8 ust. 2a ustawy lutowej.

Podkreślenia wymaga, iż zgodnie z art. 8 ust. 2a ustawy lutowej, uprawnienia do odszkodowania od Skarbu Państwa za poniesioną szkodę i zadośćuczynienie za doznaną krzywdę wynikłe z wykonania orzeczenia albo decyzji przysługują również osobom, mieszkającym obecnie bądź w chwili śmierci w Polsce, represjonowanym przez radzieckie organy ścigania i wymiaru sprawiedliwości lub organy pozasądowe, działające na obecnym terytorium Polski w okresie od dnia 1 lipca 1944 r. do dnia 31 grudnia 1956 r. oraz na terytorium Polski w granicach ustalonych w Traktacie Ryskim, w okresie od dnia 1 stycznia 1944 r. do dnia 31 grudnia 1956 r., za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego lub z powodu takiej działalności.

Jak wynika z powyższego, jednym z warunków uzyskania uprawnień do odszkodowania i zadośćuczynienia za szkodę i krzywdę wyrządzone represjami radzieckich organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego jest to, by osoba represjonowana mieszkała w chwili składania wniosku, bądź w chwili śmierci, w Polsce (tak również wyrok Sądu Najwyższego z dnia 1 grudnia 2000 r., sygn. akt V KKN 127/00, LEX nr 51088; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 5 lipca 2006 r., sygn. akt IV KK 117/06. OSN 2006/9/86, Biul. SN 2006/8/17). Warunek ten jest spełniony wówczas, gdy represjonowany mieszka obecnie lub mieszkał w chwili śmierci w obecnych granicach Państwa Polskiego, tj. granicach ustalonych dnia 5 lutego 1946 r. z późniejszymi zmianami, chyba, że zgon nastąpił przed tą datą.

Ustawodawca w katalogu osób uprawnionych do ubiegania się o odszkodowanie pominął zatem osoby, które były obywatelami Polski i zginęły podczas walki o jej niepodległość. Ich działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego została rozpoczęta na terytorium Polski, ale następnie wskutek przesunięcia granic była już kontynuowana po 1946 r. poza terytorium państwa polskiego. Pomimo, że nie zmieniali swojego miejsca zamieszkania, okazało się po 1946 r., że znalazło się ono poza granicami Polski.

Mając na uwadze, że te osoby walczyły na rzecz niepodległości naszej Ojczyzny i w związku z tym poniosły śmierć, niezasadne jest pozostawianie ich poza zakresem osób uprawnionych do odszkodowania. O ile bowiem przesłankę domicylu można uznać za

uzasadnioną w stosunku do osób, które były represjonowane i same składają wniosek o odszkodowanie (oznacza to bowiem, że przeżyły owe represje, doczekały odzyskania przez Polskę niepodległości i miały możliwość podjęcia decyzji co do zamieszkania w Polsce, por. wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 26 lipca 2012 r., sygn. akt P 8/11) - o tyle w odniesieniu do osób, które poniosły śmierć wskutek represji radzieckich organów ścigania za walkę o niepodległy byt Państwa Polskiego, a mieszkały i zmarły na terenach, które Polska utraciła dopiero w lutym 1946 r. - przesłanka domicylu w chwili śmierci jest nieracjonalna, nadmierna i powoduje faktyczne wykluczenie możliwości dochodzenia roszczeń przez osoby najbliższe dla osób represjonowanych.

Represjonowani bowiem – mimo ich ewidentnej intensywnej więzi z Polską – często nie mieli możliwości, zważywszy na ówczesne realia polityczne, zmiany miejsca zamieszkania z terytorium, które do lutego 1946 r. znajdowało się w granicach Polski na terytorium Polski po tej dacie. Rozwiązanie to może budzić wątpliwości z punktu widzenia konstytucyjnych zasad: zaufania obywatela do państwa i stanowionego przezeń prawa, a także równości.

W piśmie z dnia 8 lutego 2017 r. Minister Sprawiedliwości uznał, iż pogląd Rzecznika odnośnie do zasadności zmiany zakresu podmiotowego ustawy lutowej zasługuje w pełni na aprobatę (sygn. pisma DL-IX-454-34/17).

Mając świadomość tego, że zadaniem Rzecznika nie jest proponowanie konkretnych rozwiązań legislacyjnych, wskazuję równocześnie, że Minister Sprawiedliwości w powyższym piśmie, poddał pod rozagę nadanie art. 8 ust. 2a ustawy lutowej następującego brzmienia: *„Uprawnienia określone w ust. 1 przysługują również osobom, mieszkającym obecnie w Polsce bądź w chwili śmierci w Polsce bądź na terytorium Polski w granicach ustalonych w Traktacie Ryskim poza obecnym terytorium Polski, represjonowanym przez radzieckie organy ścigania i wymiaru sprawiedliwości lub organy pozasądowe, działające na obecnym terytorium Polski w okresie od dnia 1 lipca 1944 r. do dnia 31 grudnia 1956 r. oraz na terytorium Polski w granicach ustalonych w Traktacie Ryskim, w okresie od dnia 1 stycznia 1944 r. do dnia 31 grudnia 1956 r., za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego lub z powodu takiej działalności. Żądanie odszkodowania i zadośćuczynienia należy zgłosić w sądzie okręgowym, w którego okręgu zamieszkuje osoba składająca żądanie; sąd ten jest właściwy do rozpoznania sprawy. Przepis art. 1 ust. 3 stosuje się odpowiednio, zaś przepisy art. 9-11 nie mają zastosowania.”*

Swoje stanowisko Minister Sprawiedliwości podtrzymał w piśmie do Rzecznika Praw Obywatelskich z dnia 28 listopada 2018 r. (sygn. DLPK-V-454-212/18), w którym zauważył, „iż w Sejmie w dalszym ciągu procedowany jest senacki projekt ustawy o zmianie ustawy o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego (druk sejmowy nr 665), którego przedmiotem jest m.in. zmiana zakresu podmiotowego ustawy polegająca na rozszerzeniu go o osoby, które otrzymały status działacza opozycji antykomunistycznej lub osoby represjonowanej z powodów politycznych na podstawie ustawy z dnia 20 marca 2015 r. o działaczach opozycji antykomunistycznej oraz osobach represjonowanych z powodów politycznych (Dz. U. z 2018 r. poz. 690)”.

Mając na uwadze przedstawione racje, zwracam się do Pana Przewodniczącego z uprzejmą prośbą o rozważenie zainicjowania procesu legislacyjnego, w celu zmiany treści art. 8 ust. 2a ustawy lutowej – co uczyni przesłankę domicylu racjonalną i niedyskryminującą. Wydaje się, że propozycja przedstawiona przez Ministra Sprawiedliwości w piśmie z dnia 8 lutego 2017 r. jest dobrym punktem wyjścia do projektowania nowego brzmienia tegoż przepisu.

Będę wdzięczny Panu Przewodniczącemu za poinformowanie mnie o zajętych w tej kwestii stanowisku.

Łączę wyrazy szacunku

Adam Bodnar

Rzecznik Praw Obywatelskich

/-podpisano elektronicznie/